

ПОЛИТИКАТА НА ОДРИСКИТЕ ЦАРЕ В ЕВРОПЕЙСКИЯ ЮГОИЗТОК (от края на VI в. до 341 г. пр.Хр.)

Проф. д. ист. н. Калин Порожанов

1. Цар Олор (516/514 г. пр. Хр. – края на VI / нач. на V в. пр. Хр.)

Като говори за Милтиад, син на Кимон (Милтиад Младия), Херодот казва за него, че избил първенците на градовете, станал господар на Херсонес, поддържайки 500 наемници, и се оженил за Хегесипила, дъщеря на царя на траките Олор... дъщерята на тракиеца Олор... (Herodot. VI, 39-41).

Това сведение се потвърждава и от Маркелин. Той казва, че на Херсонес след Стесагорас дошъл другият Милтиад, който, макар че имал деца от атинянка, се оженил за дъщерята на цар Олор, понеже силно желаел власт (Marcell. *Vita Thuc.* 2-18). Макар и доста по-късен автор (от V в.), в случая с Филаидите се смята, че освен Херодот, Маркелин е познавал и друг, недостигнал до нас извор (Portalski Al., 2007, 129-131). Особено важна е добавката за обяснението на тази сватба – понеже силно желаел власт. Очевидно Милтиад, син на Кимон, добре е разбирал, че за да затвърди властта си на Полуострова, не може да мине без подкрепата на силния си съсед, какъвто несъмнено се оказва царят на траките Олор и затова той ще сключи този политически брак.

Милтиад Младия се установява на Тракийския херсонес в 516/515 г. пр. Хр., а неговата сватба с дъщерята на царя на траките Олор Хегесипила се датира не много след това, при всички случаи преди похода на Дарий I срещу скитите, вероятно около 516-514 г. (Цветкова Ю., 2004, с. 21-23; 2008, с. 136-145). Със стъпването си на Тракийския херсонес атинянинът Милтиад Младия не укрепва Полуострова със стена, както прави неговият чичо преди това, а за да уреди мирно съседство и подкрепа от надигащото се Одриско царство, се жени за дъщерята на тракийския цар Олор. По този начин, бидейки васал на персийския цар Дарий I, той урежда спокойствие не само на себе си и на владенията от него траки долонки и елински полиси, но и осигурява безпрепятствено и безпроблемно преминаване на войските на *царя на царете* през Тракия в похода му на север срещу скитите. Изглежда по този начин все още неголямата, но с важно местоположение и перспектива Одриска държава, но все още не на Терес, а на предшественика му Олор, е най-малкото неутрализирана. При това положение тя се оказва пасивен съюзник на персите.

Тази сватба се оказва договор от 516-514 г.пр.Хр., сключен между царя на траките Олор и представителя на Атина Милтиад Младия, който за първи път дава законно право на атиняни да владеят стратегическия Тракийски херсонес. **Всъщност това е първият официално регистриран договор между Атина и траките от Европейския Югоизток за подялба на сферите на влияние.** Несъмнено за Атина първостепенна остава целта да държи Херсонес както заради възловото му военно-политическо местоположение, така и заради неговите безспорни географски и икономически предимства като мост между Европа и Азия, между Егейско и Мраморно море. Според този договор траките на цар Олор владеят останалите извън Херсонес крайбрежия на Мраморно и на Тракийско море. Тракийският цар Олор вероятно е сменен на трона на Одриското царство към края на VI или най-късно в началото на V в. пр. Хр.(Порожанов К., 2009, с. 137-142).

2. Цар Терес I (края на VI / нач. на V в. пр. Хр. – 449/448 г. пр. Хр.)

Действията на Терес, отразени в писмените извори (Herodot.VI, 40; Thuc. II, 29, 2; 29, 3; Xen. *Anab.* VII 2, 22; VII 5, 1; Hesych. 4, 149-150; 17-18), определят като стратегическа за Одриската държава югоизточната посока на действие. Безспорен е стремежът чрез владенето на траките от хинтерланда на Мраморно море (Хиерон орос) и Черно море (Делта) той да стъпи трайно и на крайбрежията им. Не само и толкова изгонването на персите от Сестос (478 г.) и Ейон (475 г.), но и настаняването на атиняните там е несъмнена външнополитическа причина за активни действия на Терес I в Югоизточна Тракия. Приблизително по средата между тези стратегически важни градове, на Тракийско море, от западната страна на устието на река Марица, се намира царската крепост Дорискос. Тя е напусната от персите през 465-463 г. пр. Хр. и веднага след това е заета от траките, най-вероятно това е осъществено от Терес I.

По този повод не може да не се обърне внимание на две важни дати. Първата – 454 г. пр. Хр. – е годината, в която с преместването на съюзната каса от остров Делос в Атина се поставя началото на преобразуването на Атинския съюз в *архе*. Втората – 449 г. пр. Хр. – означава края на Гръко-персийските войни. Петте години между двете дати съвпадат с последните пет години от царуването на одриския владетел Терес I. Това са и последните пет години на Гръко-персийските войни, когато вниманието на Атина остава основно ангажирано в успешното им приключване. Ето защо е логично да се

мисли, че с оглед на крайната победа над Персия тогава Атина се е съобразила с реалностите от север, наложени в Европейския Югоизток от Терес I. **Така след първия договор**, сключен между Атина и тракийския цар Олор от 516-514 г. пр. Хр. за подялба на сферите на влияние и специално властване на Атина над Тракийския херсонес, **е напълно допустимо около 454/453 г. пр. Хр. тя да е подновила стария или да е сключила нов договор с Одриското царство – в случая с излезлия отдавна на Мраморно и Егейско море Терес I.** Такъв договор би трябвало да е за подялба на сферите на влияние с Терес I и съответно за получаване от него на част от приходите от влизаци в съюза империя полиси по крайбрежията на Тракийско море и Пропонтида. При това положение може да се окаже, че най-вероятно неплащащите, а защо не и частично плащащите трибута към Атина полиси, са крайният резултат от военно-политическите действия на Терес I спрямо Атина и нейните съюзници – поданици в Европейския Югоизток.

Засега няма преки писмени данни за събиран от Терес I форо от елинските апойкии. Прави впечатление обаче, че от отчитаните от двете бъдещи данъчни области (съобразно Атинските трибутни листи) 16 полиса по Мраморно и Северно Егейско море 6 изобщо не плащат, 9 плащат частично, а 1 (спрямо големината си) плаща символично. Онова, което може да бъде извлечено за времето на Терес I, в случая 5-те години, смятано от 454/453 до 450/449 г. пр. Хр. Включително, е следното.

Няма запазени данни за плащане към Атина от: Бизанте (*ATL*, I, 246-247) и Серейон тейхос (*ATL*, I, 398-399), от Дейре (*ATL*, I, 398-399), Сале (*ATL*, I 394-395), Зоне (*ATL*, I, 278-279) и Дрюс (*ATL*, I, 266-267). Липсата на данни за плащания на тези 6 града продължават през цялото 50-летие на Атинската *архе*. Въз основа на данни от Атинските трибутни листи, свързани с възможни плащания / неплащания към Атина, може да се допусне, че тези градове плащат на Одриския царски двор, наченато при Терес I, следните вероятни суми: Бизанте – по 2 таланта на година, Серейон тейхос – 1000 драхми или 2 таланта; Дейре – 1 или 2 таланта, Сале – 1 или 2 таланта, Зоне – 2 таланта, Дрюс – 1 талант. Това прави общо от 7 до 11 таланта приход на година в Одриската хазна.

Даунион/Дамнион тейхос и Дидомон тейхос (*ATL*, I, 262-263) от Пропонтида плащат на Атина символичните 1000 драхми, съответно през 452/451 г. и 454/453, 453/452 г. За останали 4 и съответно 3 години от времето на Терес I няма запазени данни за плащания към Атина от тези градове крепости. Това дава основания да се предположи, че те

може би плащат по 1000 драхми на година на Одриския царски двор. Това прави по 2000 драхми на година.

Мароней (*ATL*, I, 338-339) и Дикая (*ATL*, I, 264-265) от Тракийско море плащат символични вноски в касата на *Архета*, които са абсолютно несъразмерни с тяхната големина и богатство. За Мароней това е 1 талант и 3000 драхми, а за Дикая 3000 драхми, тоест половин талант. Това е основание да се предположи, че е напълно възможно по същото време такива вноски да са правени и в хазната на Одриския царски двор. Кое то прави общо по 2 таланта на година.

За Бизантион (*ATL*, I, 248-249) няма запазени данни градът да плаща на Атина през 454/453, 453/452 и 451/450 г. При плащанията през останалите години размерът на вноските е по 15 таланта. Дали през посочените години Терес I е успявал да взима данък в такъв или в друг размер от този голям елински полис е трудно да се отговори, защото точно колкото е възможно това да се е случвало, точно толкова е и недоказуемо поради липсата дори и на косвени данни. Подобно е положението и със Селимбрия (*ATL*, I, 400-401), с Перинт (*ATL*, I, 374-375), с Енос (*ATL*, I, 220-221) и със Самотраки (*ATL*, I, 394-395). По подобен начин се представя и Абдера (*ATL*, I 216-217).

Очевидно е, че по-малките градове с по-голяма доза сигурност са поставени в зависимост от Терес I. Така може да се допусне, че Терес I властва над Бизанте и Серейон тейхос в Пропонтида. С предположения контрол над тези градове изглежда Терес I трайно се настанява на крайбрежието на Хиерон орос/Свещената планина на траките, Ганиада, където е царската резиденция Ганос, в средната част на Северното Мраморноморие. Точно такова твърдение важи и за Дейре, Сале, Зоне и Дрюс на Тракийско море. Те се намират недалече от приморските царски крепости-резиденции на траките Дорискос, Серион тейхос и Исмарос и причината тези полиси да не плащат вероятно е именно това.

В крайна сметка може да се предположи, че чрез своите резиденции (Порожанов К.2010 в, с. 17-29) Терес I успява да постигне контрол, което означава най-вероятно и да облага с данъци, вследствие на предположен договор с Атина от около 454/453 г. пр. Хр., 6 града. Общата годишна сума на взетите данъци изглежда е около 10 таланта (Порожанов К. 2010, с. 117-125).

3. Цар Спарадок (448/447 – 445/444 г. пр. Хр.)

През 447 г. поради изключителната важност на Полуострова за Атина (Meiggs R. 1972 (2002), с. 159-160) Перикъл изпраща 1000 клерухи на Тракийския херсонес, които преграждат шийката на

полуострова със стена (Plutarch. *Per.* 19, 1). Очевидно е, че Херсонес е защитаван от реална опасност от север. А до това време тя несъмнено е агресивното Одриско царство. Тъй като най-вероятната година на възцаряването на Спарадок е 448 г. пр. Хр., то изглежда действията на Перикъл са много бърза реакция спрямо него. Удивително свързващите се събития като възцаряването на Спарадок, издигането на преградна стена на Тракийския херсонес от Перикъл и нередовното плащане, редукии в плащането или символични плащания на полиси от Северна Пропонтида и Тракийско море към Атина през тези 4 години наистина могат да бъдат обяснение на случващото се и **потвърждение за сключен договор между одриския цар Спарадок и лидерът на съюза империя Атина** (Фол Ал., 1972, с. 143).

Резултатите от спазването / неспазването на предположения с голяма доза сигурност договор между Атина и Спарадок от около 447 г. пр. Хр. очертават следната най-вероятна договореност, не само затвърждаваща, но и разширяваща status quo-то, постигнато най-вероятно още при Терес I.

От предположения договор с Терес I от около 454/453 г., по времето на Спарадок, съгласно Атинските трибутни листи с цитираните по-горе при Терес I места, са оставени отново под одриски контрол неплащащите 6 на брой неголеми полиси – крепости и емпориони – предимно от средната северна част на Мраморно море при Хиерон орос/Ганиада (Бизанте и Серейон тейхос), където доминират одриските резиденции Ганос, Ергиске и Беос/Беон и от източната част на Тракийско море (Дейре, Сале, Зоне и Дрюс), където доминират царските резиденции Дорискос и Гейстой/Гейстос (Порожанов К., 2010в, с. 17-29). Тоест, това са сигурните крайбрежни владения на Одриското царство, особено на Мраморно, но също така и на Егейско море, от които Спарадок най-вероятно взима паричен данък и/или ползва като тържища – емпориони. Общият размер на годишния данък за одриската хазна от тези градове е вероятно около 10 таланта.

Освен тях изглежда успешно са обложени големите полиси Бизантион на Пропонтида – две години с по 5 таланта, и Енос на Тракийско море – две или три години по 2 таланта. Обложен е за две години с по 1000 драхми и по-малкият полис Дикая при Абдера. Така сумата нараства над 17 таланта. Очевидно периметърът на властване над елински полиси по двете крайбрежия се разширява (Порожанов К., 2011, с. 139-150).

4. Цар Ситалк (444/443 – 425/424 г. пр. Хр.)

Осигурил тила си от север/североизток (Herodot. IV, 80, 1-5; Thuc. II, 96,1) към и в средата на 30-те години, Ситалк предприема походи на юг, за да затвърди и разшири постигнатото от баща си Терес I и брат си Спарадок спрямо елинските градове по крайбрежията.

Без да използва брутална сила като израз на външната си политика, неизвестно точно кога, но очевидно преди 431 г., Ситалк се жени за гъркиня от Абдера (Thuc. II, 29, 1). В случая царската сватба като дипломатически акт постановява докъде на югозапад се простира царството му (Thuc. II, 97, 1). Несъмнено този акт признава автономността на полиса в държавата му, но включва и данъчни задължения от него към нея. Косвено това се потвърждава от данните на трибутните листи, за които ще стане дума по-долу.

Като използват тази ситуация, **през лятото на 431 г.** атиняните бързо назначават за свой проксен при цар Ситалк абдерита Нимфодор, който е брат на жена му от Абдера. Именно като проксен на атиняните в двора на одриския цар Нимфодор веднага заминава за **Атина**, където от името на полиса **сключва съюзен договор със Ситалк**, а като жест на изключителна признателност към царя на Атина дава своето гражданство на сина му Садок (Thuc. II, 29, 4-5). Една от най-важните клаузи на договора е свързана с намерението на атиняните одриският цар да им помогне да превземат селищата по тракийския бряг (Thuc. II, 29, 4).

Очевидно след сключването на договора с одриския цар с негова помощ Атина се надява да възстанови вносните си и от западната половина на Тракийския данъчен окръг. В този контекст стои ангажиментът на Ситалк да завърши войната в Тракия, като прати на атиняните тракийска войска от конници и пелтасти (Thuc. II, 29, 5). От друга страна, с ангажимента си в договора Ситалк е потенциална сериозна заплаха не само в борбата за градовете на Халкидика, но и за македонския цар Пердика. Като общ резултат от този договор Атина, Ситалк и Пердика се оказват съюзници (Thuc. II, 29, 6-7).

Във връзка с похода на Ситалк на запад през 429 г. пр. Хр., Тукидид за пръв път съобщава за морските владения на Одриското царство, което е чак до морето – до Евксинския понт и до Хелеспонта (Thuc. II, 96, 1). След това по-подробно ще поясни, че Одриското царство се простирало покрай морето от град Абдера към Евксинския понт до устието на река Истър и изрично ще добави, че такава е големината на царството откъм морето (Thuc. II, 97, 1-2).

Очевидно Ситалк владее крайбрежието на Тракийско море от Абдера при устието на р. Места до Тракийския херсонес на изток,

където се намират по-горе представените неплащащи (Дейре, Сале, Зоне, Дрюс) и частично плащащи (Енос, Самотраки, Мароней, Дикая и Абдера) градове. По това крайбрежие, западно над делтата на Марица, се намира царската крепост Дорискос, а още по-на запад са тракийските резиденции Серион и Исмарос (Порожанов К., 2010 в, с. 17-29). Владее още северозападното крайбрежие на Мраморно море, надвесено над Тракийския херсонес и Хелеспонта, където са споменатите по-горе неплащащи градове Серейон тейхос и Бизанте и други частично плащащи полиси по-на изток като Дидюмон тейхос, Перинт, Селимбрия, Бизантион. Владее и западното крайбрежие на Черно море от Делта, от Бизантион до устието на р. Дунав на север. Тук от Оценките за плащане, но не от самите трибутни листи, е познат само полисът Аполония. Дали и доколко и/или в каква зависимост са другите полиси от това крайбрежие, засега остава неясно.

Съгласно изданието на данъчните листи, представлящи събираемостта на трибутите от отделните елински полиси към Първия Атински морски съюз, няма данни за плащан данък към Атина от нейните съюзници-поданици по времето на Ситалк от Бизантион на север и изток до Абдера на запад.

Извлечено от Атинските трибутни листи по години, цитирани по-горе при Терес I, по полиси и стойност на данъка, се получава следният резултат за най-вероятни плащания към Ситалк:

443/442 г.: Селимбрия (1 т) + Бизанте (2 т) + Серейон (2 т) + Дейре (2 т) + Енос (2 т) + Сале (2 т) + Зоне (2 т) + Дрюс (1 т) + Дикая (1000 драхми) + Абдера (15 т). Общо 29 таланта и 1000 драхми.

442/441 г.: Селимбрия (1 т) + Бизанте (2 т) + Серейон (2 т) + Енос (2 т). Общо 7 таланта.

441/440 г.: Селимбрия (1 т) + Енос (2 т). Общо 3 таланта.

440/439 г.: Енос (2 т) + Самотраки (?2 т). Общо 2 или ?4 таланта.

439/438 г.: Селимбрия (1 т). Общо 1 талант.

436/435 г.: Енос (6 т). Общо 6 таланта.

435/434 г.: Селимбрия (5 т) + Бизанте (2 т) + Серейон (2 т) + Дейре (2 т) + Енос (2 т) + Сале (2 т) + Зоне (2 т) + Дрюс (1 т). Общо 18 таланта.

433/432 г.: Селимбрия (5 т) + Бизанте (2 т) + Серейон (2 т). Общо 9 таланта.

432/431 г.: Селимбрия (5 т) + Перинт (10 т) + Дейре (2 т) + Енос (2 т) + Сале (2 т) + Зоне (2 т) + Дрюс (1 т) + Мароней (10 т) + Абдера (15 т). Общо 49 таланта.

430/429 г.: Дейре (2 т) + Енос (10 т) + Самотраки (4 т) + Сале (2 т) + Зоне (2 т) + Дрюс (1 т) + Мароней (7 т) + Абдера (5 т). Общо 33 таланта.

429/428 г.: Абдера (5 т). Общо 5 таланта.

За цитираните конкретни години най-високите вероятни отчетени суми са от 30-50 таланта. Ако обаче се съберат всичките най-високи данъци, получавани с висока степен на вероятност през годините от този одриски цар от всичките 16 полиса, се получава друга сума: общо около 80 таланта. Като се добавят полиси, които не участват в Атинската *архе*, а така също и тракийски подвластни етносни държави, то сумата ще надхвърли 100 таланта.

Ако Ситалк събира от елински полиси по неговите крайбрежия и от подвластните му тракийски етносни държави по около 100 таланта в пари, то всичко останало — до или над 1000 таланта — е в натура, включваща и подаръците (Годоровъ Я., 1933, с. 13; Попов Д., 2010, с. 142), давани от елини и неелини на царя, парадинастите и знатните одриси (Thuc. II, 97). Това ще рече, че съобщенията от Диодор (Diod. XII, 50-51) 1000 таланта приход за Ситалк означават, че той събира своите данъци от подвластните му тракийски етноси и елински полиси предимно в натура. Впрочем Ситалк няма собствено монетосечене. Това е факт в подкрепа на направения извод.

Видно е, че Ситалк трайно се налага над елинските полиси в Северното Мраморноморие и в Тракийско море (Порожанов К., 2008, с. 268-275).

5. Цар Севт I (424/423 – 405/4 г. пр. Хр.)

Тукидид отбелязва, че данъците от цялата варварска земя и от всички елински полиси, над които (одрисите) властвали във времето на Севт, царувал след Ситалк и най-много увеличил данъците — изчислени в пари, имали стойност на около 400 таланта и се плащали в злато и сребро, като при това се поднасяли и не малко подаръци от злато и сребро, без да се смятат шарените и простите платове и други вещи. Подаръци се поднасяли не само на царя, но и на парадинастите и на благородните одриси (Thuc. II, 97, 3). От държавите в Европа, които се намират между Йонийския залив и Евксинския Понт, това царство било най-голямо по размера на своите приходи и на другите богатства (Thuc. II, 97, 5).

Севт I наследява политиката на Ситалк да властва не само над цялата варварска земя, тоест над тракийски етносни, но и над елински полисни държави, от които той взима още по-голям паричен данък от Ситалк. Ако сумата от 1000 таланта у Диодор е вярно отражение на данъчната политика на Ситалк и ако е вярно твърдението на Тукидид, че сумата от 400 таланта в злато и сребро, събирани от Севт I, е по-голяма от тази при Ситалк, то тогава идва следното логично обяснение.

Севт I увеличава спрямо Ситалковото време количеството приходи от данъци – в злато и сребро (т.е. във вид на пари), а не количеството приходи от натурални данъци, които при Ситалк очевидно са били по-големи в сравнение с паричните.

В контекста на казаното от Демостен за **сключен договор на Атина с наследника на Ситалк** (Demosthen. XII, 2), **тоест със Севт I, между 424 и 422 г. пр. Хр.** (Фол Ал., 1972, с. 153; 1975, с. 123-124) и на сведението на Тукидид за увеличаването на данъците при Севт I в сравнение със Ситалк може да се предположи увеличена събираемостта на трибутите от отделните елински полиси по времето на Севт I, от Бизантион на североизток до Абдера на запад.

Независимо от оскъдния нумизматичен материал от времето на Севт I (Head B., 1911, с. 282; Юркова Й., 1992, с. 43; Тачева М., 2006, с. 82-83) и трудното определяне от нумизматите на това коя е монетарницата му, той сочи две неща. Първото е свързано със сребърното монетосечене на Севт I (независимо дали на Халкидика или/и в Маронея), което определено подчертава неговия интерес на юг към Тракийско море и към вземането на данъци и от елинските полиси там. Второто е свързано с бронзовото монетосечене на Севт I за нуждите на вътрешния пазар, което е сигурно потвърждение на сведението на Тукидид за увеличението на данъците в пари спрямо предшественика му Ситалк. Като се има предвид монетосеченето на Севт I, свързано с Халкидика и/или Маронея и с. Ветрен, Пазарджишко, като зависещи от одрисите и най-вероятно поради тази причина неплащащи редовно данък на Атина и поради това плащащи на Одриския царски двор, са градовете Маронея, Дикая, а също и Абдера.

Издателите на Атинските трибутни листи смятат, че неплащанията на Енос към Атина се изразяват ясно чрез сечените от Енос по-малко количество тетрадрахми, предназначени за външна търговия, за сметка на увеличеното количество диоболи, предназначени за вътрешна, местна търговия, като е логично това да се дължи на властването на Одриската държава, заявено у античните автори, и е съпроводено с отклоняване на ангажиментите на Атина от Егеида в усилията ѝ да утвърди търговията си с Черноморските градове (*ATL* I р. 465). Така следва, че и Енос е поставен в някаква степен под одриска власт. Това не е голяма изненада, като се има предвид, че още при цар Спарадок тук някъде се е намирала негова резиденция / княжество. При това недалеко западно от Енос се намира царската резиденция Дорискос.

Издателите на Атинските трибутни листи смятат още, че неплащанията на Дейре към Атина в следващите десетилетия се дължат

на властта на Одриската държава, както е в случаите с Енос, Бизанте, Тиродиза (*ATL I*, р. 480).

Не е много ясно какво е положението с останалите полиси в Североизточното Мраморноморие Бизантион, Селимбрия, Даунион, тейхос и Перинт. Но по повод Селимбрия издателите на корпуса на Атинските трибутни листи казват, че налагането на Одриските царе над Пропонтида е сравнимо с налагането на Македонските царе над Термейския залив (*ATL I* р. 547).

Ако при Ситалк са могли да бъдат събирани, чрез косвено регистриране в Атинските трибутни листи, към 80 таланта само от полиси и емпориони от европейския бряг на Мраморно и Тракийско море, то при Севт I, за да достигне сумата от елинските полиси поне половината на 400, тоест около 200 таланта, увеличението е било приблизително двукратно. В тази сметка трябва да се включат и данъците към Одриския царски двор, вземани и от Черноморските полиси. Може да се предположи, че другата половина – към 200 таланта са били получавани като данък от полиси неучастващи в Атинската *архе*, както и от подвластните на одрисите тракийски етносни държави, като например тези на тини, меландити и транипси.

Известни са и военни действия на Севт за владение и държане на полиси по крайбрежията на Тракийския херсонес. Полиен разказва, че когато атиняните опустошавали надлъж по Херсонес крайбрежните места, Севт наел две хиляди лековъоръжени гети и тайно им възложил да нападат като неприятели и да опожаряват страната, както и да се нахвърлят срещу тези, които защищавали градските стени. Атиняните, като забелязали това, помислили, че гетите са неприятели на траките, излезли смело от корабите и се приближили до градските стени. В тази ситуация Севт се втурнал от стените срещу атиняните, а гетите уж се тъкмели да се наредят в боен ред с тях. Но като дошли зад гърба им, ги погубили всичките, защото се получило така, че от една страна се втурнали върху тях траките, а от друга – гетите (Polyaen. VII, 38). Тази победа на Севт I над атиняните става през 407 г. пр. Хр. По-важното е обаче, че чрез това сведение той се оказва първият одриски владетел, който оценява стратегическата важност на Херсонес и безцеремонно настъпва срещу атинските интереси там, като превзема и държи във властта си един крайбрежен полис, несъмнено с пристанище, който би трябвало да е в северната част на Полуострова. Предполага се, че този град е Кардия, но по-вероятно е да това да е Пактия на Мраморно море.

1. Цар Медок / Амадок I (405/404 – 387/386 г. пр. Хр.) и неговият парадинаст Владетелят на Приморието Севт (II) (401/400 – 387/386 г. пр. Хр.)

През годините след края на Пелопонеската война (431 – 404 г. пр. Хр.) полисите по крайбрежията на Одриското царство вече не плащат данък на Атина, но няма причини да не плащат своя дан на одриския владетел – в случая цар Медок/Амадок I. Ето защо изглежда, че първите действия на същия са насочени към продължаващо облагане на елинските градове. Това добре личи от неговото монетосечене (Юркова Й., 1992, с. 53-56), за което се приемат следните важни характеристики: сребърните монети на Медок са сечени в Маронея, като именно по този начин тя изплаща своя данък към царя; изображението на владетеля върху монетите наследява традиция още от времето на цар Спарадок, продължена при предполагаемия парадинаст на цар Севт I, Сараток, чиито монетни емисии са сечени между 413/411 и 404 г. пр. Хр. в Тасос и в Маронея (Юркова Й., 1992, с. 43-47); това монетосечене се датира във времето от 398 до 386/385 г. пр. Хр.; за пръв път в одриското монетосечене при изписването на името на владетеля се използва двойната култова брадва – лабрис, като царски символ, който замества буквата Т, при което Медок от Анабазиса на Ксенофонт става МеТок, форма, за която се смята, че е по-близка до тракийското произнасяне на това име (Тачева М., 2003, с. 144).

В сведенията за нападения над Тракийския херсонес по времето на Медок/Амадок I се използва само етнонимът траки (Diod. XIV, 12, 2-9; Хеп. *Anab.* I, 1, 9; II, 6, 1-2; I, 3, 4), защото когато тракийски етноси от този район са покорени и са под властта на Одриския царски двор, техните етноними бързо изчезват и остава представата само за общия етноним траки. Така ще се окаже, че тогава, когато в античните извори няма споменавания на други етноними, отсъства самостоятелна политическа проява на други етносни държави, освен тази на одрисите, властващи над повечето траки и над много от елинските полиси по крайбрежията в Югоизточна Европа.

От изворите за одриския цар Медок/Амадок I, за отношенията му с елинските полиси и с неговия парадинаст Севт (II) – Владетеля на Приморието, се очертава следното: 1) Периодът на властване на одриския цар Медок/Амадок I е от 405/404 г. до 387/386 г. пр. Хр., а на неговия парадинаст Севт (II) – от 401/400 г. до 387/386 г. пр. Хр.; 2) Както и при предишните одриски царе продължава облагането на елински полиси и на тракийски етноси **за нуждите на хазната на Одриската империя. За елинските полиси е сключен договор с**

Атина през 389/388 г. пр. Хр. (IGr II (2), 1, 22a; 3) Отношенията между царя и неговия парадинаст са нормални за епохата отношения на подчинение, относителна самостоятелност и сътрудничество; 4) И при Медок/Амадок I Одриската династическа линия продължава развитието на външнополитическите си действия на юг / югоизток, за затвърждаване на политиката на завладяване на Тракийския херсонес, начената от предшественика му Севт I. Причините за това са не само елинските полиси там, които все още не са обложени с данъци от одриските царе, но и геостратегическото положение на Полуострова, което очевидно е все по-високо оценявано от Одриския царски двор.

За разлика от предшествениците на цар Медок/Меток/Амадок I за него няма никакви преки или косвени данни относно количеството на събираните данъци както от елинските полиси, така и от подвластните тракийски етноси. Но като се има пред вид доминацията му над Енос, Абдера и Маронея, а и над други полиси и над тракийски етноси, то сравненията за размера на получаваните трибути могат да се търсят със Севт I, което ще рече 400, а защо не и 1000 таланта годишен приход, от които около половината, тоест 200 или 500 таланта, би трябвало да са само от елинските полиси.

2. Цар Хебризелм (387/386 – 383/382 г. пр. Хр.)

Първото споменаване на Хебризелм е в надпис от Атина (Höck A., 1891, с. 453-459). Той е свързан с отношенията между Атина и този владетел, който се споменава неколkokратно като цар на одрисите, и се отнася към 386/385 г. пр. Хр. Това означава, че най-късно през тази година, а по-вероятно още в предходната 387/386 г. пр. Хр., Хебризелм вече е на одриския престол. **Особено важно е, че съгласно този надпис-договор атинският народ дава на Хебризелм всички онези почести и права, с които са се ползвали неговите прадеди. От една страна, това трябва да са двойните данъчни облагания на елинските полиси както от Атина, така и от Одриския дом. От друга страна, част от правата най-вероятно са свързани с това, кораби да вплават и да изплават от и в пристанища.** Очевидно като най-важни *корабите* ... са отделени и са поставени на първо място от всичко, по което са преговаряли двете страни. Най-добрата възстановка на текста предполага кораби, свързани с определено/и пристанище/а, което добре се вписва в историческия контекст на трако-елинските отношения от тази епоха. Тя дава възможност да се мисли за елински кораби спрямо одриско/и царско/и пристанище/а или за Хебризелмови царски кораби в елинско/и пристанище/а.

Хебризелмовото монетосечене (Юркова Й., 1992, с. 56-60; Тачева М., 2006, с. 127-133) се представя от 4 типа бронзови монети, които се откриват на няколко места, групирани и подредени от север на юг: първа паралелна линия: при емпориона, наречен Пистирос, край с. Ветрен, Пазарджишко; край язовира Пясъчник; в Бургаските минерални бани при с. Ветрен, Бургаско; втора паралелна линия: край Свиленград; по линията Одрин-Александруполис; по долното течение на река Марица; в Кипсела; в Херайон тейхос на Мраморно море. Не мога да не обърна внимание на факта, че това са все райони, свързани с местата при, около или на одриски царски резиденции и тържища, подвластни на одriskите царе.

Така много добре се вижда, че Хебризелм уверено ръководи държавата си в преговорите с Атина, обвързва интересите на двете страни с владееене и права над кораби и пристанище (или пристанища) – тоест с взаимноизгодна търговия, поради което организира и издава монетни емиси в Кипсела, към устието на река Марица. Тези факти означават, че при цар Хебризелм Кипсела се превръща в негова по-трайно обитавана резиденциална столица. Очевидно е, че политическият център на Одриската държава е преместен трайно на юг със стъпване на Тракийско море западно от Херсонес. За да се случи това, несъмнено е била активирана ролята на известните одriskите резиденции в този район, а именно Одрюса, Апрос, Беос кенос, Гейстой – на континента около Кипсела и Дорискос от юг (Порожанов К., 2010 в, с. 17-29).

По същия начин постъпва Хебризелм и на югоизток, на Мраморно море. Тук той поставя под властта си и декларативно показва в границите на царството си Херайон тейхос, като контрамаркира като свои монети на този град (Тачева М., 2006, с. 131-132). Херайон тейхос е източно/североизточно над Хиерон орос – Свещената планина на одriskите, и е с много важно стратегическо значение. Но демонстрацията, направена чрез монетите на крепостта Херайон тейхос, идентифицирана и като Неон тейхос, означава, по подобие на Кипсела, неговото трайно установяване и там.

Чрез установяването на резиденциална столица в Кипсела, а за Пропонтида – в Херайон тейхос, се създават солидни позиции за осигуряване на тила на Хебризелм при предстоящи маневри на юг към незавладения все още Тракийски херсонес. Така неговата политика се оказва част от базовата подготовка преди предстоящото разгръщане на силите за овладяване на Полуострова.

Въпреки че няма преки данни за данъци, събирани от елинските полиси и от подвластните тракийски етноси, то клаузата в надписа от Атина, с която *царят на одriskите Хебризелм получава всички онези*

почести и права, с които са се ползвали неговите прадеди (редове 8-9), несъмнено включва правото на данъчно облагане на елински полиси по неговите крайбрежия. Най-вероятно това са същите онези полиси, облагани от неговите предци и известни ни още от Атинските трибутни листи. На първо място ще да са по-малките полиси-емпориони: от Мраморно море – Дидюмон тейхос, Даунион/Дамнион тейхос, Бизанте, Серейон тейхос; от Тракийско море – Дейре, Сале, Зоне, Дрюс, а на второ място – и по-големите полиси: от Мраморно море – Бизантион, Селимбрия, Перинт; от Тракийско море – Енос, Самотраки, Маронея, Дикая и Абдера. Количеството на събираните данъци, би трябвало да е сравнимо с това на неговите предшественици, което ще рече поне 400, а дори и 1000 таланта годишен приход в Одриската хазна, от които около половината – 200 (или 500) би трябвало да са само от елинските полиси и емпориони (Порожанов К., 2010 а, с. 36-43).

3. Цар Котис I (383/382 – 360/359 г. пр. Хр.)

Според Демостен началото на Котисовото царуване е ознаменувано с даване на атинско гражданство и връчване на златни венци на Котис (Demosten. XXIII, 118), което е несъмнен знак за сключен договор между него и Атина (Фол Ал., 1975, с. 146; Попов Д., 2009, с. 101). **Сключването на договор, най-вероятно още в 383/382 г. пр. Хр., се потвърждава и чрез династическия трако-атински брак на одриската принцеса – дъщеря на Котис I, с атинския стратег Ификрат (Athen. IV, 131a).** Сигурно договорът е потвърждавал постигнатото в споразумението с предишния одриски цар Хебризелм от 386/385 г. пр. Хр.

Втората Атинска симахия се създава в 378/377 г. пр. Хр. В нея веднага се включват Маронея от Тракийско море и Перинт от Пропонтида, а до 375 г. пр. Хр. от бреговете на Одриското царство в съюза влизат още Енос, Дикая, Абдера, Самотраки и Тасос от Тракийско море; Бизантион и Селимбрия от Пропонтида; Неаполис на атиняните и Елайус от Тракийския херсонес (Фол Ал., 1975, с. 147; Archibald Z. H., 1998, с. 220). Една от причините за това сигурно е измъкването им от едностранното данъчно облагане или предпазване от такова, наложено от одриския цар. Най-вероятно малките полиси-емпориони като Дейре, Сале, Зоне и Дрюс от Тракийско море, както и Даунион/Дамнион тейхос, Дидюмон тейхос, Бизанте и Серейон тейхос от Мраморно море остават или под двойна зависимост от Атина и Котис, или само под одриска власт.

При Котис I се очертават като интензивно работещи за него монетарниците в Маронея, Кипсела, Херайон тейхос и Пистирос – при

с. Ветрен, Пазарджишко (Юрукова Й., 1992, с. 60-65; Тачева М., 2006, с. 160-166). Впечатляващо е, че те са 4 на брой, като две от тях – тези при Кипсела и Херайон тейхос – са наследени като резиденциални столици от времето на Хебризелм. Чрез разположението си те очертават и ядрото на територията на неговата държава, което обхваща Горнотракийската низина и Източна Тракия. Тези факти стоят добре и в контекста на обяснението, че летаргичният характер на Котисовата монетна продукция се дължи на изплащанията на големи суми на царството от гръцките полиси (Юрукова Й., 1992, с. 65). Опит да сложи ръка на един такъв полис – Абдера, в Одриския югозапад, при устието на р. Места – е участието му в нападението на трибалите над града, което се датира в 376/375 г. пр. Хр. (Diod. XV 36, 1-4; Aen. Tact. XV, 9-10).

Надписите от фиалите (Венедиков Ив., 1972, 2, с. 1-7; Николов Б., Сп. Машов, Пл. Иванов, 1986, с. 38-47) недвусмислено показват от кои 6 свои резиденции Котис I изпраща своите дипломатически дарове на тракийските владетели отвъд Хемус: Апрос, Беос, Беос Кенос, Гейстой / Гестос, Ергиске и Саютаба/Саюада (Фол Ал., 1987, с. 1-3). Очевидно е, че освен в своите резиденциални столици Кипсела и Херайон тейхос, Котис I пребивава и в други свои резиденции в този район, в случая представени шест на брой. В Одриския Югоизток съществуват и други 8 тракийски владетелски крепости като Левке акте, Тиристасис, Хераклея, Орни, Ганос и Неон/Херайон тейхос на Мраморно море, плюс Онокарсис/Мокарсос, която е континентална, на около 20 км. северно от Перинт, и Финеон-Финополис при устието на Боспора и Понта (Порожанов К., 2010 в, с. 17-29). Тези 14 резиденции със своите гарнизони представят сравнително гъсто наситена мрежа от опорни военни пунктове както на континента, така и по крайбрежието.

Както става ясно от [Псевдо] Аристотел ([Ps.]Aristot. *Oeconom.* 1351 A 22-27) по повод на отношенията на Котис I с Перинт, одриският цар поддържа свои гарнизони в тези укрепени места. Именно укрепените места с гарнизони са резиденциите, чрез които той контролира успешно подвластните му територии и крайбрежия.

Изглежда още през 365 г. пр. Хр. Котис I предприема действия за завладяване на ключови полиси от Полуострова, първият от които ще се окаже Кардия на западна страна на шийката на Херсонес (Demosthen. XXIII, 149-152; Цветкова, Ю., 2008, с. 197-198). Завоюването на Кардия елиминира предназначението на стената, преграждаща шийката на Полуострова. Оттук на юг/югозапад пътят за завладяване на Тракийския херсонес е отворен.

През същата 365 г. пр. Хр. персийските сатрапи Автофрадат и Мавзол и одриският цар Котис I се оказват противници на въстаника

Ариобарзан. Това, че Котис I обсажда по суша не някои друг град, а точно Сестос, Мавзол – същия полис по море, означава общи военни действия на траки и на перси за завладяването на този стратегически град на Хелеспонта (Цветкова, Ю., 2008, с. 197-199). За да наложи обсада откъм сушата на полиса Сестос, гърбът на Котис I трябва да е бил достатъчно сигурен. Това ще рече, че по време на придвижването си от Кардия към Сестос той е афиширал антиариобарзановите си, и поради това изглеждащи проатински, действия и е получил мълчаливото одобрение от достатъчно полиси на Полуострова.

Началото на самостоятелните военни действия на Котис I срещу Сестос се поставя през лятото на 363 г. пр. Хр. (Цветкова, Ю., 2008, с. 199). То се свързва със стратегството на Ергофил от 363/362 г. пр. Хр., заменен през 362 г. пр. Хр. на Полуострова от Автокъл, защото е загубил крепости в Тракия (Demosthen. XIX, 180; XXIII, 104). Оказва се, че, според Демостен, по това време реално в ръцете на Атина остават Сестос (Demosthen. L, 20), Елайус и Критоте (Demosthen. XXIII, 158). Така се очертава следната картина: от общо 12 града на Тракийския херсонес през 363/362 г. пр. Хр. Котис I успешно завладява и държи 9, а в ръцете на атиняните остават 3, от които на първо място по важност е Сестос. Очевидно Котис I не бърза да се хвърли направо към голямата цел – Сестос, а първо осигурява своя тил чрез завладяване на почти всички други полиси от Полуострова. Следващият ход на одриския цар е устремът към Сестос.

След Автокъл стратегии са Менон (за много късо време, защото е извикан да отговаря за делата си в Атина) и Тимомах за 361/360 г. пр. Хр., който също е изпратен на съд заради загуба на крепости в Тракия (Demosthen. XIX, 180; XXXVI, 53; L, 12, 14). Една от тези крепости се оказва Сестос, която пада под властта на Котис I (Demosthen. XXIII, 158).

Особено важно е, че по време на стратегството на Тимомах Котис му изпраща писмо, в което му предлага да си замине от Полуострова, тъй като самият той ще поеме грижите за безопасността на Понтийската търговия, ще се грижи и за делата на Атинските съюзници Маронея и Тасос (Demosthen. XXIII, 115). Тук видимо се открояват три неща. Първото е самочувствието на Котис I, че може да контролира корабоплаването и търговията с Черно море, което е възможно само през Хелеспонта и Боспора. Нещо, което той впрочем нескрито целу от 365 г. пр. Хр. насетне. Второто са претенциите му не само към Маронея, където той и без това периодично резидира и сече свои монети, но и към богатия Тасос и прилежащото му Тракийско крайбрежие. Третото е неговото елинофилство. То се изразява в намерението да се грижи за елинските

(в случая той е готов да поеме и да се грижи и за атинските) дела по крайбрежията на своята държава. Този вид елинофилство ще стане характерна черта в поведението на царете от Югоизточна Европа и Западна Азия в следващите десетилетия и столетия на Елинистическата епоха. Но тя се забелязва тук много добре още при одриския цар Котис I.

Одриският цар, заедно с наетия от него Харидем, предприема военни действия и успешно обсажда и последните атински твърдини на Полуострова Критоте и Елайус, както личи от докладите на комендантите до Атина (Demosthen. XXIII, 152-162). Без да става ясно дали те падат в ръцете на Котис I, е известно, че той пада убит.

Крайният резултат, постигнат от Котис I, личи много добре в един надпис от Атина (IG, I (ed.2), 126). Той е свързан с Котисовите наследници, датира се в 357 г. пр. Хр. и показва до голяма степен завладяването на Тракийския херсонес от Котис I.

Първото, което прави впечатление, е, че гръцките градове, които се облагат с данъци при Берисад, Амадок и Керсеблепт, но същевременно и от Атина, реално обхващат цялото крайбрежие на Котисовото царство, несъмнено на Тракийско и Мраморно море. Тъй като владенията на най-западния от тримата му наследници Берисад се локализируют при и над Абдера и Маронея, то логично е заключението, че пределите на Котисовата държава се простират приблизително от река Места на запад и обхващат облагани с данъци полиси и емпориони на изток: (вероятно) Дикая и Самотраки, (а по-сигурно) Маронея, Дрюс, Зоне, Сале, Енос и Дейре. Кардия, която става негово седалище, по подобие на Маронея вероятно е облагана чрез сечените тук монети. На Мраморно море това могат да бъдат полисите Тиродиза, Неаполис на атиняните, Перинг, Селимбрия, Бизантион и по-малките емпорионикрепости Даунион/Дамнион тейхос, Дидомон тейхос, Серейон тейхос. Бизанте и Херайон тейхос/Неон тейхос са несъмнени резиденции на одрисите, като вторият, по подобие на Кардия, Кипсела и Маронея, сече и техни монети.

Вторият особено важен факт е, че се отделя група градове, които дължат на тримата владетели едновременно и заедно осветения от древността трибут, или с други думи – бащиния (от времето на Котис I), тоест по-стария спрямо тяхното време, данък. Тези градове са положили клетва на тримата наследници. Те стават автономни и свободни, каквито при Котис очевидно не са. Несъмнено това са полисите на Тракийския херсонес, които преди това той успешно е иззел от контрола на Атина и е обложил с данъци. В новата ситуация тя, правейки ги автономни и свободни, си ги връща във Втората Атинска симахия, но ги оставя под двойно данъчно облагане – не само

от одрисите, както е до сключването на договора, но вече и от атиняните. Това означава, че Котис I е наложил вземане на данъци от Тракийския херсонес, освен от Кардия, и от емпорионите Иде, Пайон, Араплос и полисите Лимне, Алопеконесос, (Елайус?), Мадитос, Сестос, Егоспотами, (Критоте?), Пактия и Агора/Херсонес на атиняните. Тоест Котис I държи, макар и за кратко до смъртта си, контрола на корабоплаването в Хелеспонта и вероятно Босфора, което е и крайната му цел.

Няма преки изворови данни, които да сочат на каква сума възлизат както събираните от елинските полиси, така и от подвластните тракийски етноси данъци по времето на цар Котис I. Чрез съпоставки с царете Ситалк и Севт I обаче би могло да се предположат 200, 400, дори 1000 таланта годишен приход в одриската хазна. От тях около половината трябва да са събирани от елинските полиси и емпориони, което ще рече 100, 200 или 500 таланта (Порожанов, К., 2010 б, с. 1-8).

4. Цар Керсеблепт (359 -341 г. пр. Хр.).

Не е ясно точно кога, още преди смъртта на Котис I или след това, Харидем, подобно на Ификрат, който в началото на Котисовото царуване се жени за негова дъщеря, също взима за жена одриска принцеса – дъщеря на новия одриски цар Керсеблепт (Demosthen. XXIII, 129). Ето защо е съвсем логично Харидем веднага да предприеме действия за защита на неговото царство.

Първото действие на Атина спрямо Керсеблепт се развива при Перинт на Мраморно море, второто – при Алопеконесос от Тракийския херсонес, но на Тракийско море. И двете се свързват с името на атинския стратег Кефисодот (Demosthen. XXIII, 165-167). Той е изпратен в Хелеспонта, за да защитава интересите на Атина там. Това става в архонтската 360/359 г. пр. Хр. След неуспеха при Перинт Кефисодот бърза да се отправи с войската си, качена на кораби, чак за Алопеконесос, с пристигането си там го обсажда, защото градът винаги е бил атинско владение и трябвало да бъде освободен от пиратите (Demosthen. XXIII, 166), както обяснява Демостен.

В този случай не може да не направи впечатление първо фактът, че по пътя си за Алопеконесос Кефисодот не спира никъде при градовете на Тракийския херсонес. Това означава, че тези градове, може би Критоте и Елайус също, не са под атинска власт, а са под противникова – одриска. Сиреч, обсадата и превземането на последните два града на Херсонес от Котис I и Харидем вероятно са били успешни. Поради това Кефисодот се опитва да изненада Харидем с акция в далечния Алопеконесос, който несъмнено също е под одриски контрол.

Мотивът за това нападение, че градът винаги е бил атинско владение, означава, че той от известно време не е атинско, а одриско владение. Да бъде освободен той от пиратите от своя страна означава Алопеконесос да бъде освободен от настанилите се там противници на атиняните, одрисите, които изглежда със своите действия не позволяват свободното плаване на атинските кораби в този район.

Харидем реагирал по най-добрия начин – с военни действия по суша и по море. В резултат на тези успешни действия не само Алопеконесос бил освободен от блокадата, но на Кефисодот му се наложило да се съобрази с волята на противниците си и да подпише договор с Харидем и Керсеблепт, чрез който несъмнено се затвърждавало Котисовото завоевание на Херсонес. Основание за такъв извод е реакцията на Еклесията в Атина, която окажествила позорния за Атина договор като лош и несправедлив, Кефисодот бил освободен от длъжността си предсрочно и дори глобен с 5 таланта (Demosthen. XXIII, 167).

След тези неуспешни опити на Атина да отвоюва нещо за себе си от Тракийския херсонес, той остава във владение на приемника на Котис I – Керсеблепт. Атина демонстрира само привидно спокойствие и като че ли примирение със установяващото се статукво. Нейната дипломация обаче действа за неговото премахване. Това става чрез Атенодор, който се оказва женен за дъщеря на един от тримата одриски архонти, наследили голямото Котисово царство – Берисад (Demosthen. XXIII, 12).

От името на надигналите глава и претендиращи за повече или за цялата власт в Одриското царство Берисад и Амадок II, Атенодор настъпил успешно на изток срещу Керсеблепт, в резултат на което през есента на 359 г. пр. Хр. се стигнало до сключването на договор за официалната подялба на Котисовото царство-империя между тримата, а Тракийския херсонес, с изключение на Кардия, получавала отново Атина. Така Берисад се оказва одриският владетел на най-западните му предели около река Места и към границата с Македония, другият на изток е Амадок II, от Маронея до около река Марица; за сина на Котис I Керсеблепт останала източната част на Одриското царство от около река Марица до Мраморно море без Тракийския херсонес, но с Кардия (Demosthen. XXIII, 170).

Това в крайна сметка се оказва пресметнат ход, защото договорът с Атенодор, съгласно който целият Тракийски херсонес е отстъпен на атиняните, веднага е бил нарушен от Керсеблепт чрез Харидем (Demosthen. XXIII, 171), който отново наложил събирането на всичките мита и десятъци, тоест навло, от плаващите през Хелеспонта кораби, а те били над 30 таланта годишен доход (Demosthen. XXIII,

177). Нещо повече, Демостен казва, че Керсеблепт хищнически ограбва Херсонес и когато тази страна не е във война, неговият годишен доход е не повече от 30 таланта, а когато е във война – няма и един талант; освен това обаче Керсеблепт получава от своите емпориони, които, владяни от него, биха били блокирани (като пристанища), над 200 (или 300 – в някои манускрипти – К. П.) таланта годишен доход (Demosthen. XXIII, 110).

За да събира мита и десятъци като навло, това означава не само, че Керсеблепт държи целия Тракийски херсонес с неговите пристанища, но че той има на разположение и флот от кораби, с които контролира приставането, отплаването и плаването през Хелеспонта. Отново или пак започнал да събира ще рече, че преди него Котис I е вече събирал тези данъци и такси. Това е извод, който не противоречи на направения по-горе анализ за този владетел на одрисите.

За атинската 359/358 г. пр. Хр. е избран нов стратег. Това е Хабрий. През пролетта на 358 г. пр. Хр. той отплава само с един кораб със задачата да води нови преговори за реалното връщане на владения от Керсеблепт, със съдействието на Харидем, Полуостров на Атина. Резултатът е нов договор, но сключен само между двете страни – Керсеблепт, с Харидем, и Атина, представлявана от Хабрий (Demosthen. XXIII, 171; 176). Този договор несъмнено е отчитал споменатите реалности и претенции на Керсеблепт за контрола над Полуострова и на корабоплаването през Хелеспонта, поради което се оказва неудовлетворителен за Атина и тя изпраща 10-членна делегация при Керсеблепт с искане да се потвърди връщането на Херсонес съгласно предишния – Атенодоров договор. Но и този път преговорите не завършили с успех за Атина (Demosthen. XXIII, 172-173; 178-179).

Така 358 г. пр. Хр. се оказва кулминацията, венеца в половинвековната борба на Одриското царство, начената още от Севт I в 407 г. пр. Хр., продължена при Медок/Амадок I и Хебризелм, и окончателно завършена от Котис I и сина му Керсеблепт, за властване над целия Тракийски херсонес и контрол на корабоплаването през Хелеспонта чрез налагане на митнически данъци, такси и навло за корабите, минаващи покрай и приставаци по източния/югоизточния бряг на Полуострова. Несъмнено това трябва да бъде оценено като връх в политическото развитие на Одриското царство, като най-голямата империя в Югоизточна Европа по това време, съчетаваща в едно цяло и единство интересите на голямата териториална (в случая – тракийска) държава с тези на малките държави (в случая – от елинския полисен свят). Тук ще намери място и обяснение и елинофилството като поведение, забелязано за Котис I, продължаващо

и при следващите одриски владетели. Това дело ще се окаже образец, по който ще продължи развитието не само на Европейския Югоизток, но и на цялото Източно Средиземноморие през следващите векове, в епохата на елинизма. Величието на Керсеблепт като най-силния протоелинистически владетел в Югоизточна Европа към средата на IV в. пр. Хр. не траяло дълго.

Атина като глава на друга една империя, наречена Втори Атински морски съюз, се мобилизира да защити интересите си в района. За целта на Харес като стратег били гласувани неограничени пълномощия, дадени му били кораби и войска, за да се справи с катастрофалната за Атина ситуация на Тракийския херсонес. Неизвестно точно как и по какъв начин Харес успява да сключи нов договор през есента на 357 г. пр. Хр. (Demosthen. XXIII, 173), в който от полисите на Тракийския херсонес най-вероятно Кардия остава за Керсеблепт. През тази година обаче той е сигурна реакция на Атина за нейното реално връщане на Полуострова, особено след загубата ѝ на стратегически Амфиполис над устието на Струма, завзет от македонския цар Филип II. Този договор обаче вече не е само с Керсеблепт и само за Херсонес, а обхваща изцяло отношенията на Атина като имперска сила в Европейския Югоизток с другата, но разпадаща се, империя – Одриското царство. Той се идентифицира с епиграфския паметник от Атина, за който стана дума при Котис I.

В крайна сметка налице е несъмнена приемственост в двойното облагане (от одрисите и от Атина) на елинските полиси по крайбрежията на Одриското царство, включително и на тези от Тракийския херсонес. Ако облагането на градовете по крайбрежията на Одриската държава по Тракийско и Мраморно море е със стари традиции още от времето на Терес I и следващите одриски царе, то новото е затвърденото двойно облагане и на тези от Полуострова, постигнато още при Котис I. Установеното статукво продължава до 352/351 г. пр. Хр. От тази дата насетне се затваря една от най-славните страници в историята на Одриското царство-империя, свързана с Тракийско и Мраморно море и с контрола, осъществяван от одрисите по техните крайбрежия.

Елинофилската политика, проявена още от Котис I, се вижда и в делата на Керсеблепт спрямо Атина. В 353/352 г. пр. Хр. Керсеблепт, наследил почетното гражданство на Атина от баща си Котис I, предава в ръцете на Атина целия Полуостров, като оставя за себе си стратегически важния полис Кардия (Цветкова, Ю., 2008, с. 211). Причините за това действие се откриват и в променената външнополитическа обстановка. Видимо засилващият се македонски цар Филип II постепенно настъпва от запад, за да се справи с все още

изглеждащото най-силно царство в Европейския Югоизток – това на одрисите. От друга страна Керсеблепт, осигурявайки тила си от юг, може да действа за обединение на разделеното през 357 г. пр. Хр. на три части негово Одриско царство.

Но тук ще бъде изпреварен от Филип II. През есента на 352/351 г. пр. Хр. Филип II обсажда одриската резиденциална столица Херайон тейхос (Demosthen. III, 4) и в резултат на това взима един от синовете на Керсеблепт като заложник в Пела (Aeschin. II, 81; Йорданов, К., 1998, с. 40). През 347 г. пр. Хр. македонският стратег Антипатър завладява Абдера и налага контрол над Маронея (Aeschin. II, 70-74; Polayen. *Strateg.* IV, 2, 22), доскорошна монетарница на одриските царе. През 346 г. пр. Хр. същият слага ръка на старите одриски резиденции Апри и Дрюс на Тракийско море (Theopomp. Fr. 160, 161).

Обезпокоен от тази реална заплаха за царството си, през месец март на 346 г. пр. Хр. Керсеблепт разрешава на атинския стратег Харес да настани малки атински гарнизони в отколенните стратегически одриски крепости-резиденции Серион и Дорискос на Тракийско море и Ганос, Серейон тейхос, Хиерон орос, Ергиске и Мюртенон на Мраморно море (Demosthen. VIII, 64). Но това не решило проблема. През април 346 г. пр. Хр. Филип II лично прогонва атинските гарнизони и завладява гореизброените крепости резиденции на одрисите, Кардия сключва сепаратистично споразумение с македонския цар (Aeschin. II, 90, 92; Demosthen. V, 25).

Въпреки това през 343/342 или 342/341 г. пр. Хр. Керсеблепт завладява постепенно съседните на Тракия градове и опустошава земята им, но Филип II ликвидира (Diod. XVI, 71, 1-2) и този опит за възвръщане на старите одриски позиции, свързани с морето и елинските полиси по крайбрежията на Тракийско и Мраморно море.

Заклучение

I. Всички владетели от Олор до Керсеблепт включително сключват договори с Атина за разпределение на сферите на влияние и властване над крайбрежията на Одриското царство. Ако за Олор, Терес I и Спарадок има косвени признаци за такива пактове, то за останалите царе (Ситалк, Севт I, Медок/Амадок I, Хебризелм, Котис I и Керсеблепт) писмените извори и епиграфските паметници са категорични и недвусмислени свидетелства за това. Основание за такова поведение на всичките царе, поведение за целенасочено провеждане на жизнено важната политика на Одриската *базилея* за данъчно облагане и използване на пазарите на елински градове от нейните крайбрежия, дават многобройните владетелски резиденции:

както тези, съседстващи с гръцките полиси преди всичко по морските крайбрежия на Мраморно, Тракийско и Черно море, така и онези, които се намират в недалечния им тил, на континента.

В минимални конкретни измерения събирането на данъците само от елинските полиси и емпориони в таланти изглежда така:

Олор	– няма данни.
Терес I	– 7-11 таланта.
Спарадок	– 17 (27?) таланта.
Ситалк	– 77-100 таланта.
Севт I	– 200 таланта.
Медок/Амадок I	– 200 или 500 (?) таланта.
Хебризелм	– 200 или 500 (?) таланта
Котис I	– 400, 600, 900, а по-вероятно много над 1000 таланта.

Керсеблепт – 230 или 330 таланта, но само от неговите емпориони и от Тракийския херсонес.

От тези данни се вижда стремително увеличение на данъците, постъпващи в хазната на Одриската *базилея*, особено при Ситалк, Севт I и Котис I. Сумите на тези парични вземания от одриските царе са съпоставими със сумите, събирани от Атинската *архе*.

II. За около век и половина, от времето на цар Терес I (края на VI / нач. на V в. пр. Хр. – 448 г. пр. Хр.) до времето на цар Керсеблепт (359-341 г. пр. Хр.), приключва една епоха от величието на Одриското царство на траките в Югоизточна Европа. Онова, което постига плеядата одриски царе Терес I, Спарадок, Ситалк, Севт I, Медок/Амадок I, Хебризелм, Котис I и Керсеблепт, може да се определи като категорично излизане на сцената и най-активно участие на траките чрез Одриското царство в историческата драма, представляваща върхови постижения в развитието на Античния свят. Те са техен реален обществено-политически принос в очертаването на историческата перспектива на Европа и Средиземноморието. Нещо повече – те са израз на новоформираща се ценностна система, налагаща не само и толкова съществуването между полис и етнос, но и сближаването между тези две начала.

От една страна, това е характеристиката империя, която прави съпоставима като една от най-напредналите в своята епоха раннокласовата държава на одрисите с раннокласовите държави империи, каквито са Лидия и Персия. Именно с включването си в характеристиката империя Царството на траките одриси се оказва водещо в развитието на обществено-политическите тенденции и техните прояви в Европа, определили генезиса и бъдещия облик на имперската елинистическа епоха в целия Античен свят от Филип II и

Александър III Велики насетне. Най-добре тази черта личи в последователно спазваната и преследвана докрай политика от представените одриски царе с цел ефикасно налагане над елински полиси и жизнено важното им включване в царската икономика на империята. Така на практика за пръв път в Европа се моделира и определя като най-перспективно за Античността съчетанието, взаимното допълване и симбиозата на двете определящи общественно-държавни начала на I хил. пр. Хр., назовани от Аристотел *етносно* и *полисно* (Aristot. *Politica*, 1252 b).

От друга страна, в тези процеси сближаването на двете начала се вижда и в това, че както класическата етносна държава прераства в раннокласова империя, така и класическата полисна държава се оказва, че не може повече да съществува абсолютно самостоятелно и трябва да се включи като съставна част на една или друга империя – в случая Атинската *архе* или Одриската *базилейя*.

Антични автори и епиграфски сбирки:

1. Aen. Tactic. (Oldfather)
2. Aeschyn. (Blass; Martin – Budé)
3. Aristot. *Politica*. (J. Barnes)
4. [Pseudo] Aristot. *Oeconom.* (Susemihl)
5. Athen. (Kaibel)
6. Demosthen. *Orationes* (Butcher - Rennie)
7. Diod. *Biblioth.* (Vogel)
8. Herodot. *Hist.* (Hude)
9. Hesych. (Müller)
10. Marcell. *Vita Thuc.* (Hude)
11. Plut. *Per.* (Ziegler)
12. Polyaen. *Strateg.* (Wölfflin-Melber)
13. Theopomp. (Grenf)
14. Thuc. *Hist.* (Smith; Hude)
15. Xénophon. *Anabase.* (Masqueray)
16. ATL=Meritt B.D., H.T. Wade-Gery, M.F.McGregor. *The Athenian Tribute Lists*. Harvard University Press. Cambridge, Massachusetts, 1939-1953, Vol. I-IV.
17. IGr=Inscriptiones Graecae. Vol. I-XII, Ed. 2. Berolini, 1913-1940.

Литература:

1. Венедиков, И., 1972, Надписите върху тракийските фиали, *Археология*, 1972, 2, с. 1-7.

2. **Йорданов, К., 1998**, *Политически отношения между Македония и тракийските държави (359 – 281 г. пр. Хр.)*, София, 1998 (= *Studia Thracica*, 7).
3. **Николов, Б., Сп. Машов, Пл. Иванов, 1986**, Уникално тракийско съкровище от Рогозен, *Музеи и паметници на културата*, 1, 1986, с. 38-47.
4. **Попов, Д., 2009**, *Древна Тракия. История и култура*, Издателска къща ЛИК. София, 2009.
5. **Попов, Д., 2010**, *Гръцките интелектуалци и тракийският свят*. ЛИК. София, 2010.
6. **Порожанов, К., 2008**, Одриският цар Ситалк (444-424 г. пр. Хр.) и Първият Атински морски съюз – империя, *Управление и образование*, Университет “Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас, Факултет по обществени науки, том IV (3) 2008, с. 268-275.
7. **Порожанов, К., 2009**, Тракийският цар Олор – предшественик на одриския цар Терес I в Югоизточна Тракия (между 516/514 г. пр. Хр. и края на VI / началото на V в. пр. Хр.), в: *Човекът в историята. Методологически, методически и историографски аспекти*. Научна конференция в чест на професор Георги Бояджиев, по случай 70 години от рождението му, Благоевград, 02.12.2005. Университетско издателство “Неофит Рилски”. Благоевград, 2009, с. 137-142.
8. **Порожанов, К., 2009а**, Одриският цар Керсеблепт (359-341 г. пр. Хр.) – владетел на Тракийския херсонес и Хелеспонта, *Управление и образование*, Университет “Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас, Факултет по обществени науки, том V (3) 2009, с. 162-167.
9. **Порожанов, К., 2010**, Одриският цар Терес I (р. ок. 540-448 г. пр. Хр.) и полисите от тракийските крайбрежия – членове на Първия Атински морски съюз, в: *Югоизточна България през II-I хил. пр. Хр.*, Книгоиздателство ЗОГРАФ, Варна, 2010, с. 117-125.
10. **Порожанов, К., 2010а**, Империята на одриския цар Севт I (424/423-405/404 г. пр. Хр.) в Югоизточна Европа и Тракийския херсонес, *Управление и образование*, Университет “Проф. д-р Асен Златаров”, Бургас, Факултет по обществени науки, том VI (4) 2010, с. 36-43.
11. **Порожанов, К., 2010б**, Котис I (383/382-360/359 г. пр. Хр.), Атина и полисите по Тракийско, Мраморно море и Тракийския херсонес, *История*, 2010, 4, Брой 3 и 4 се посвещават на 60-годишнината на проф. дин Димитър Попов, с. 1-8.
12. **Порожанов, К., 2010в**, Двадесет резиденции на одриските царе, в: *Научни известия*, г. VI, кн. 1-2, Правно-исторически факултет, Югозападен университет “Неофит Рилски” – Благоевград, Благоевград, 2010, с. 17-29.

13. **Порожанов, К., 2011**, Полисите на Мраморно и Тракийско море от *Атинските трибутни листи* в политиката на одриския цар Спарадок, *Seminarium Thracicum*, 7. Център по тракология “Проф. Александър Фол” при ИБЦТ на БАН, София, 2011, с. 139-150.
14. **Тачева, М., 2003**, Медок, цар на одрисите: едно интердисциплинарно изследване, в: *Годишник на Департамент “Средиземноморски и източни изследвания” на НБУ*, том 1 (2002) Академични четения в чест на професор Златозара Гочева, София, 2003, с. 141-145.
15. **Тачева, М., 2006**, *Царете на древна Тракия. Книга първа*, Издателство АГАТО, София, 2006.
16. **Тодоровъ, Я., 1933**, Тракийските царе, *Годишник на Софийския университет*, Историко-филологически факултет, книга XXIX. 7, Кооперативна печатница “Гутенберг”, София, 1933, с. 1-80.
17. **Фол, Ал., 1987**, Опит за локализация на селищата от Рогозенските надписи, *Археология*, 1987, 3, с. 1-3.
18. **Фол, Ал., 1972**, *Политическа история на траките. Краят на второто хилядолетие до края на пети век преди новата ера*, София, Наука и изкуство, 1972.
19. **Фол, Ал., 1975**, *Тракия и Балканите през ранно-елинистическата епоха*, София, Наука и изкуство, 1975.
20. **Цветкова, Ю., 2004а**, Монетосеченето на Тракийския Херсонес – проблеми на хронологията и периодизацията, в: *Acta Musei Varnaensis*, II. Нумизматични и сфрагистични приноси към историята на Западното Черноморие. Международна конференция, Варна, 12-15 септември 2001. Варна, 2004, с. 17-31.
21. **Цветкова, Ю., 2008**, *История на Тракийския Херсонес (от Троянската война до времето на римското завоевание)*, Фабер, Велико Търново, 2008.
22. **Юркова, Й., 1992**, *Монетите на тракийските племена и владетели*. Том I, Издателство “Петър Берон”, София, 1992.
23. **Archibald, Z. H., 1998**, *The Odrysian Kingdom of Thrace. Orpheus Unmasked*, Clarendon Press, Oxford, 1998.
24. **Head, B., 1911**, *Historia Nummorum. A Manual of Greek numismatics*, Oxford, 1911 (2).
25. **Höck, A., 1891**, Der Odrysenkönig Hebrtelmis, *Hermes, Zeitschrift für klassische Philologie*, 26 Band, Berlin, 1891, S. 453-462.
26. **Meiggs, R., 2002**, *The Athenian Empire*, Clarendon Press, Oxford, 1972, (2002).
27. **Portalski, Al., 2007**, Lydia, Miletus and Athens at the Thracian Chersonesus, *Thracia*, XVII in honorem annorum LX Cirili Yordanov, *The Professor Alexander Fol Institute of Thracology*, Sofia, 2007, p. 123-134.